— Дивись, Тимошко, що воно? — запитав водовоз свого товариша.

— То, брат, чорти! — рішив Тимошка і перехрестився.

П. Мирний.

… А треба вам, панове-добродії, одразу ж зізнатися як на духу: до того випадку, що недавно лучився зі мною на Чорторії і про який я оце забаг щонайправдивіше вам розповісти, я живого чорта і в живі очі не бачив. Жодного разу. Не та, як кажуть, компанія. А чорта плачучого й поготів… (Ви можете уявити чорта, який сльози ллє? Я ні. А тут довелося одразу ж побачити: і натурального дідька, і такого, що сльозу пустив. В одній личині.

Про це й мова.

Ми з ним попередньо домовилися — правда, по телефону. (Звідки в мене чортячий телефон? Сіє — моя професійна тайна, журналіст я, врешті-решт та ще й письменник). Отож, домовилися зустрітися саме, а Чорторії, бо де ж іще в Києві можна здибатися з представником нечистих сил, як не на річці, що носить їхнє ймення? Якщо на знаменитій Лисій горі на свої шабаші збираються виключно відьми, то чорти й про це всі знають — на Чорторії. Це такий (для непосвячених) протік в заплаві Дніпра. Починається нижче гирла Десни і впадає в Дніпро в районі Києва перед Дарницьким мостом. Заплава заболочена, в ній багато озер та чорних чи не бездонних — в крайньому разі підступних, — ковбаней — найзручніше місце для різного чортовиння! (Чорториями ще називають великий вир, глибоку яму у якій вода аж вирує— клекоче. І все це, кажуть, є на дні дніпровської протоки, тож і кубляться там чорти (по сучасному — тусуються, риють чортом на дні, тому річечку прозвали Чорториєм ще зі слов’янських часів).

Ну, а чорт… Пардон, що повторюю всім відоме: буцімто забобонними уявленнями — хоч які тут забобони, реальність, панове-добродії, реальність! — чорт — надприродна істота, що втілює в собі зло і має вигляд темношкірої людини, але з козячими ногами, хвостом і ратицями. Ще й здається, зі свинячим писком — п’ятачок такий маленький з двома дірочками, як ото в електророзетці… Правда, нині дехто уникає називати їх — темношкірих, з рогами, хвостом і ратицями та писком свинячим — бісами чи чортами, щоб не подумали, що вони якісь забобонні маловіри. Придумали архінауковий зворот на означення цих типів: "трасцендентальна істота з негативною енергією" — гм-гм… Про те чорта як не називай, а чорт він і є чорт!…

Отож, подумав я так, аж тут… Ба, ба!.. Про вовка промовка… Аж гульк!..

З-за старої груші, що її, пригадується, позаминулої осені розчахнула навпіл блискавка (мабуть, нечистий на ній сидів!) і вигулькнула вона — істота надприродна!

А втім, спершу вискочив просто молодик — як на Закарпатті кажуть файний. На голові — елегантний моднющий капелюх, що його він поштиво підняв, вітаючись (я тоді й загледів, що над скронями в нього ріжки, теж елегантні):

— Здрасті…

Приємний молодий чоловік. Коли б не ріжки під капелюхом, не писок — розетка, не хвіст, не копитця, не… Гм-гм… Так ось він насправді який, злий дух?!

Ні, ні, я не злив дух, — відразу ж чи не з порогу відмів мій візаві

— непохвальну хоч і справедливу характеристику його особистості та фізіологічної будови. — Не біс, не дідько, не сатана, не нечиста сила, як ви про нас пишете…

— А хто ж чорт… е-е, пан буде?

— Чорт. Просто чорт. Скромно і почесно, і відповідає історичній правді. Як кажуть, прошу любить і жалувати…

"Хай тебе відьма любить" — подумав я.

— Відьма мене й так любить, — ов-ва, він може читати чужі думки. Треба з ним бути обережнішим.

— Не думай про мене нічого лихого то й не знатиму твоїх думок. Звати мене Антипко, і я готовий до твоїх запитань, пишучий пане.

— Ов— ва! І в чортів є імена?

— Аякже. Як і в людей. Хіба ми гірші…

"Чорт вас зна" — подумав було я і схаменувся — він же мої думки може читати.

— В деяких краях України так чортів взагалі називають — антипи. А в мене ім’я таке. Тож почнемо… Пляшку, як домовлялися по мобілці, прихопив? Нині задарма інтерв’ю навіть чорти не дають.

Я поставив на пеньок "Українську з перцем". Пили. Нахильці.

Спершу я сьорбнув, потім він хлобизнув. Добряче. Я закусив солоним огірком, що його завбачливо прихопив із собою і запропонував було цю закусь і йому, але він занюхав хвостом (на кінці його придатку до

задньої частини тіла — розкішна китиця), запевнивши, що так йому смачніше. Крякнув задоволено.

— Пішла як брехня по селу, — поплескав себе по животу. — Люблю "Українську з перцем". Тепер й інтерв’ю можу дати. Запитуй.

Я почав запитувати. Річ у тім, що редакція журналу "Фентезі" доручила мені побесідувати саме з представником бісівського — пардон! — кодла, тож для зустрічі я й вибрав Чорторий і не помилився.

— Стривай, — спинила мене темношкіра подоба людини, — а ти знаєш хто я такий насправді?

— Як не знати? Злий…

— Знову своєї заспівав, патріархальної: злий дух, злий дух… Скіко можна цю жвачку жувати? Воду в ступі товкти! Я всього лише чорт А ви…

Таке про нас, чортів, за останні кілька тисяч років понавигадували! Що ми і сякі, і такі… нечиста сила, біс, диявол… Ще й уживаєте наше видове ймення як лайку. У прокльонах його застосовуєте: іди під три чорти!.. До якого чорта! Чи — сто чортів. Як вияв гніву. Та й побажаннячка у вас: чорт би тебе взяв! Чорт з ним! Чорти його носять!..

Гм… мені стало аж незручно за моїх одноплемінників, Хомо сапієнсів.

Почав їх виправдовувати:

— Але ж у нас чортом називають ще й когось умілого, жвавого, меткого, хитрого та спритного. Тих, хто відважно себе тримає, хто фат і зух: сам чорт йому не брат, кажуть про таких.

— О— о!… Наливай!… Тобто поїхали!..

Ми й "поїхали". Спершу я, потім він. Я загриз огірком. Він традиційно занюхав своїм хвостом — обидва лишилися задоволені.

— А ще чортом у нас, людей, називають умільця, мастака, — намагався я його заспокоїти. — "Чортом дивиться" — по-молодечому, браво. Чим погано, га?

— О— о!.. Нали… Тобто дриболизнемо — щоб аж у тілі дрібушечки з колінцями застрибали.

Дриболизнули. Я загриз огірком, він занюхав хвостом.

— Але ж тільки й чуєш, що хтось як сердиться то неодмінно — чортом дихає, — не міг він заспокоїтись та вкоськати свою обиду на нас, Хомо сапієнсів. — І пішло, чортзна-де. Чортзна-що. Чортзна-який… Ще й чортихаєтесь ні к селу, ні к городу. Лаючись тільки нас і поминаєте. Чортівня та й годі! А ми ж зовсім не ті…

— О— ва! Можна подумати, що ви янголи з крильцями… Херувимчики!

— Янголи не янголи, херувимчики не херувимчики, але… Але й не такі злі духи, якими ви нас поробили. Що ми буцімто з неба попадали.

— Святий Микола вас звідти поскидав.

— За те, що ми буцімто відмовилися богові служити? І ти попав пальцем у небо. А це і так, і не так. Так, бо ми, чорти, і справді впали на ваші голови. З небес високих. Але це тільки частина правди, адже ми ніколи не були янголами в божому відомстві небесному, які за вашими легендами не зберегли "своє достоїнство", відпали від бога. Мовляв, нам набридло його прославляти… І тому стали "янголами сатани", "янголами

безодні" і ще буцімто нас за це і було скинуто з небес. Звідтоді чорти у вашій уяві живуть у пеклі, де, звісно, мучають нещасних грішників, служать сатані, а не богу, злу, а не добру…

Але стосовно неба це не так… Так, бо ми справді впали з небес. Але не бог нас скинув звідти — тут ви чули дзвін та не знаєте де він. Ми прилетіли до вас звідти… — І ткнув хвостом з китицею кудись угору. — З Космосу. Там наша прабатьківщина, звана Чортівнею. Бо ж насельники її ми, чорти, тож планета і Чортівня, ми там були такими ж мешканцями, як ви на своїй Землі.

— То ви…

— Так, так, ті кого ви називаєте іншопланетянами. І іншопланетян чекаєте, виглядаєте їх, шукаєте їх у безберегому Космосі, сигнали їм за міжнародною програмою посилаєте, всі краї зондуєте, не підозрюючи, що ми, іншоланетяни, поруч вас живемо вже тисячі літ… Хоча ми тепер такі ж земляни, як і ви. А що виходить? Ви господарі, а ми наче ізгої. Хоча в себе на планеті Чортівня ми були такими ж господарями і владиками планети, як і ви на Землі, і нас теж називали як і вас називають…

— Суспільні істоти, що являють собою найвищий ступінь розвитку живих організмів, як і мають свідомість, володіють членороздільною мовою, виробляють і використовують знаряддя праці?

— Ага. Ось такі суспільні істоти і ми, чорти. Що являють собою найвищий ступінь розвитку живих організмів, мають свідомість, володіють членороздільною мовою, виробляють і використовують знаряддя праці… Один до одного, що ви, люди, що ми, чорти. А що ми зовні трохи від вас відрізняємося, то… У вас це називається антропогенез, а в нас — чорто— генез, бо такий у нас відбувся процес сформування фізичного типу, такий розвиток нашого, чортячого, суспільства.

Ху-х! Я аж стомився слухати тиради Антипка. І до чого мені трапився вумний чорт — за вік його, здається, не переслухаєш. Так і чеше, так і чеше, на рівні кандидата наук!

— Атож, на рівні. Бо ми такі ж, як і ви — двоногі і дворукі, і всі органи у пас такі ж… навіть, даруй, любовні. Себто… ги-ги, — серця. А ти що було подумав? — Я скромно промовчав. — Правда, є і деяка відмінність: на ногах у нас копита, як у деяких ваших тварин, так званих копитних, на голові ріжки, — знову елегантно знявши капелюха, показав він свої костяні нарости, зауваживши при цьому, що і у вас "між іншим, трапляються деякі чоловіки, котрих називають… ги— ги… рогоносцями" — Позаду — хвіст, — показав свій розкішний хвіст із не менш розкішною китицею. — Отже, підсумовую свій базар науковий: ми такі ж, які ви і є у нас своя чортологія — наука про природу, походження та еволюцію чортів, інших рас і про варіації фізичної будови нашого брата. Як у вас антропологія. Такими — з ріжками, хвостами, ратицями нас і створила еволюція на планеті Чортівня. Для себе ми навіть і красиві. Принаймні, серед нас багато здибаєш красенів. Навіть, писаних.

Це вам кожна відьма підтвердить. Особливо, молода. Жили ми в сузір’ї Великого Пса — чув про таке? — Я кивнув. — Там — знову ткнув хвостом з китицею кудись у небо, — в згадуванім сузір’ї найяскравіша сяє зоря Великого пса — Сиріус. 1, 46 візуальної зоряної величини, — вражав він ще мене й своїми астрономічними знаннями. — Світло її у 28 разів перевищує світність Сонця. Ось там і обертається навколо однієї зорі планета, що ласкаво зветься Чортівнею. Вона була такою прекрасною, як і ваша Земля.

— Була? Чому — була?

Антипко зітхнув, потім, щось поміркувавши, химерно вигнувши ногу, задер її вгору, елегантно пошкріб ратицею— копитом у себе за вухом, знявши для проведення цієї операції капелюха.

— А тому, — знову зітхпув він, закінчивши загалом благополучно карколомну ситуацію по чуханню ногою в себе за вухом та надівши — знову набакир, капелюха. — Слухай і не перехамаркуй. Записуй краще мою сповідь — вперше бо в натурального чорта інтерв’ю береш. Та й не перед кожною людиною чорт сповідується. Я перший. Чорт, який сповідується. Душу свою, можна сказати, виливає…

— Ов-ва! Хіба у вас, чортів…

— … є душа? Це ти хочеш запитати?

— Ага. Відомо ж бо, що чорти купують душі людей. Ще й беруть з них розписки, кров’ю написані.

— Відповідаю. — Знову тим же самим макаром пошкріб у себе за вухом — тільки другою ногою і за другим вухом. — Є-є-є! Це ви, люди, придумали, що в нас, чортів, душі, буцімто, катма. А вона і в нас є. Як кажуть, в наявності. Ну, може, не безсмертна, як у вас, але якщо й не душа, то якийсь внутрішній психічний стан, що заміняє нам душу — з настроями, з почуттями переживаннями… Бо коли я, приміром, у відьму закохаюся — а я, між іншим, най— най парубок і в басаврючок незмінно користуюся успіхом, — то хіба ж такі почуття забушують в моїй душі, якої, якщо вірити вам, недругам нашим, то мовби в мене і катма. Ніц — немає! Ваша душа — безсмертна, джерело психічних явищ, що відрізняють вас від тварин… Наша душа, хоч і не така, як ваша, а все ж — наша… Тавтологія. Та не в цім суть. Яка є, така й є…. Стривай, ви іноді лаєтесь: чортова душа!.. Виходить, і в нас є душа, самі визнаєте. Бодай якась там… аура. Так ось… Жили ми колись на своїй планеті. Жили не тужили. Споконвіку. В сузір’ї Великого Пса. Маленька планетка — серед інших планетів— гігантів, але для нас, чортів, була найдорожчою і найкращою. Недарма ж вона звалася Чортівнею… Як і ваша, теж третя в тамтешній Сонячній системі. Зелена-зелененька… Поля. Доли, ріки, озера… Моря-океани. Ясне сонце вгорі цілий день, після гарної зоряної ночі… А зірок!.. У нас їх було більше, як оце у вас разів у три— п’ять. Небо ночами аж світилося. Від зір там було вночі видно, як у вас від

місяця. Населяли Чортівню, зрозуміло, що чорти. В цілому ми, як і ви — чорти сапієнси. Себто розумні. Жити б і радуватись. І дияволу своєму, що в нас виконував роль бога, дякувати. Населення зростало. Науки розвивалися, культура…

— І у вас… культура?

— А що ми — з лопуцька? Кажу ж тобі, чорти, як і люди — розумні істоти суспільні. Добрий загалом народ, прекрасна нація. Хоч і серед нас, як і серед вас траплялися дурні. Ви ж бо кажете, що в сім'ї не без виродка. Ось-ось… Техніка розвивалася, наука. Але почали чорти біситися з жиру. Все є, все доступне. Навіть навколишній космос освоїли — хіба ж такі в нас міжзоряні космічні кораблі були! А потім почали спалахувати чвари, розбрати. Почали наші гиркатися.

— Бо — чорти!

— Ви хоч і люди, а сваритесь між собою не згірш чортів! — відпарував Антипко. — Так і в нас. Почалися взаємні дорікання, вияснення хто більший патріот і кому і має належати вона, рідненька і солоденька — ВЛАДА…

Пішло й поїхало: позиція — опозиція! Той, хто програє, бувало, вибори чи мало голосів набере, а, отже, й влади, через годину після виборів оголошує себе опозицією, кричить, що нова влада — чи ті, хто більшість набрав — ні к чорту не годні. Що вона не дбає за рідний чортячий народ, погано й бездарно працює, а тому негайно потрібні нові вибори-перевибори…

І — пішло, і поїхало! Нові вибори, новий розподіл портфелів. І, хто програв, звично оголошують себе опозицією і починають кричати, що нова влада не дбає про народ, погано й бездарно працює — через день-два після виборів, — а тому, мовляв, потрібні… Негайно потрібні нові вибори… — я хотів було бовкнути що у нас так, але в останню мить

стримався, аби не принижувати нашу славну і прекрасну опозицію, що саме вимагала нових виборів. — Вигулькнули чорти— диктатори. Все, як у вас, шановний. Спалахнули війни..

— Бо — чорти…

— Ви, люди, теж до цього йдете та й війни у вас, пригадай краще рідну історію, тисячоліттями не затихають. По тридцять років підряд можете один одного знищувати, називаючи ту бойню Тридцятилітньою війною, і в нас… А воюючи, наші чортячі вчені винайшли…

— Мабуть, ядерну зброю? Бо наші чортячі… е-е… людські вчені теж її винайшли.

— Гірше. Це у вас уже є ядерна зброя. І навіть плазмова, і ще якась там. Лихо з лих. Самовбивство. А наші чортячі вчені винайшли ще страшніше смертовбиство: АБСОЛЮТНУ ЗБРОЮ. Вона й прикінчила, і переможених, і переможців заодно. І владу й опозицію. Ніхто не виграв. Всі програли, і планета наша повисла на волосині.

А чортячі вчені ще постаралися, ще щось там винайшли — правда, вони в нас дружно виступають за мир і озброєння. Ще, кажу, щось там ви найшли — сильніше за саму абсолютну зброю і… І довелося тікати. З нашої планети, нашпигованої як пиріжок печінкою, тією зброєю. У сусідні галактики — хто куди. Наш корабель в пошуках іншої планети направився в галактику Молочний Шлях, до рукава Оріона, де й знаходиться ваша Сонячна система.

Отож, попрямували до планети Земля, де за нашими даними були брати по розуму. Ви, люди. Але при посадці корабель наш вибухнув. Бо кожний з чортів — а вони у нас вумні, далі нікуди — під час посадки давав командиру корабля свої безцінні поради й настанови, і ми, чорти, сипонули з неба горохом. Ось чому у ваших бібліях збереглося, що чорти з неба попадали. Тільки не тому, що ваш бог нас поскидав, як буцімто,

прибічників сатани, а тому, що в нас на кораблі своїх сатанаїлів виявилося задосить. Як пірати на морському кораблі, так на нашому космічному правдоборці хотіли захопити було владу… І вести нас далі до світлої мети. От ми й сипонули з неба, як корабель наш кавкнув. Сяк-так поприземлялися… думали-гадали, що ваша планета стане нашою другою батьківщиною… Гай-гай!.. Наївні! Другої батьківщини взагалі не буває. Вона або є, єдина, справжня, рідна, або її немає. А втративши її, можеш знайти лише інше місце проживання, але не другу батьківщину… Та що тепер… Заднім умом всі ми розумні.

Що нам тепер робити?

Повертатися назад?

Але — куди?

Рідну планету загубили. Немає й космічного корабля. Борці за щастя трудящих чортів планету свою, і корабель довели до ручки. Ось так змагалися між собою, хто більший, хто справжнісінький патріот… Так ми й зосталися на Землі, думали, станемо вам братами — не стали. Ви, люди, поробили з нас злих духів, слуг диявола. Бо ми — все можемо. Ось ти… Скажи, що таке чорт з вашого, людського вірування?

— Надприродна істота, що втілює в собі зло…

— Чув, чув уже: лукавий, лихий, ворог, чорний, куций, окаяшка… Чорт, мовляв, постійно втручається в життя людини, примушує її робити негідні вчинки, "вводити у гріх", насилає сором… А ще провокує на злочини, самогубство, намагається відняти в людей душу. Може вселятися в людину, яка відразу ж починає хворіти.

— Ваші… е-е… даруй, колеги можуть викликати негоду, заметілі, самі перетворюються у вихори, що зривають дахи, приносять хвороби.

Між іншим, вихор пояснюється тим, що чорт, мовляв, вінчається з, відьмою.

— Не "мовляв", а — точно. Коли наш брат з відьмою вінчається… О-о-о!!! Хіба ж такий зчиняє тоді вихоряку!!. — задоволено вигукнув Антипко, блискаючи блискучими очима. — Куди вашим весіллям. Але продовжуй далі…

Хоча…

Досить. Наслухався! А чому ви нас так величаєте, чому нам стільки ділов приписуєте? Бо на відміну від вас, ми надприродною силою володіємо і такими ж можливостями та знаннями. Бо ми — іншопланетяни, космічні бідолахи-пришельці-погорільці. Коли вже ви це збагнете? Тож маємо владу над стихією, проникаємо в хід людських думок, можемо бути невидимими чи приймати будь-яку машкару — що вам і не снилося… Давай краще, як у вас кажуть, хильнемо. На денці, — кивнув на пляшку на пеньку, — ще трохи лишилося чудового зілля під назвою "Українська з перцем" — заспівав мрійливо:

— "Ой горілочка тума, хоч кого зведе з ума…"

Допили. Я догриз огірок, він за звичкою занюхав "Українську з перцем" своїм розкішним хвостом. І ми довго сиділи мовчки, кожен думаючи про своє, а виходило, що про одне, — як нам далі жити на планеті Земля? Інтерв’ю мовби закінчилося. Принаймні, сімсот п’ятидесятиграмова пляшка була допита, благополучно. Огірок згризений… На той час й геть звечоріло — Київ удалині засяяв вогнями. Над нами в небесній високості густо висипали зорі — близькі й далекі.

Антипко, мабуть, забувши про мою присутність, — дивився в небо. На його ріжках, блискучих, як полірованих чи покритих лаком теж блищали зорі.

Зорі всюди сяяли, вгорі і внизу.

У воді Чортория, де ні-ні та й товкся якись невгамовний чортяка — вода аж бурунами бралася. Та хтось невидимий то ухкав сичем, то по-розбійницькому свистів-гоготів… Мені, чесно кажучи, хоч я й не з лякливого десятка, не дуже подобалася та какафонія. Перевів погляд у небо, де світлою туманною смугою простягся Молочний шлях. Чи, за українськими віруваннями, Чумацький. Яскраво сяяв Сиріус — між сузір’ями Гідри та Зайця.

Глянувши на Антипка (здалось, що він шморгнув носом), я завбачив на його щоці крапелинку чогось блискучого і по хвилі здогадався: по щоці в іншопланетянина, пришельця з сузір’я Великого Пса, скочувалася сльозинка, і в ній відбивалися зорі, і серед них — яскравий Сиріус… Гм…

Я здогадався — ума тут великого не треба, — що Антипко дивився на сузір’я Великого Пса, на Сиріус, на далеку свою і назавжди вже втрачену батьківщину, і спершу аж не повірив: сльози? У чорта на щоці?

Та не може бути! Але то були — я ще придивився — таки сльози. У чорта на щоці… Гм… пригадується, подумав я ще, виходить якась чортівня. Бо не часто побачиш того, хто плаче за батьківщиною — та ще в наш прагматичний вік. Не тільки серед чортів, а й серед нашого брата у якого є — ще поки що є! — рідна планета Земля в рукаві Оріона Галактики Молочний Шлях, у сяйві Сонця.

Я тихенько звівся і навшпиньках подався геть — шаміль-шаміль. Од Чортория, на дні якого нуртувався — чортом рив, — якийсь дідько, адж то там, то там під зорями вода бушувала й вертілася на одному місці.

Відійшовши подалі, зітхнув полегшено і гайнув до Києва, що сяяв на горах дніпровських гарно — втішними і веселими огнями. Подався, аби не заважати Антипкові поплакати за своєю вітчизною — справді-бо не кожен нині за нею плаче. Навіть опинившись в чужих краях. Хіба що

сентимен— тальний чорт іншопланетнин, який за віки так і не став на планеті Земля своїм…

Чи ми, люди, того не захотіли?